

זרקור מיוחד למלאת יובל למלחמת ששת הימים

הקרב על דרדרה

חטמ"ר 3 וגדוד 33 בלחימה

מחקר וכתיבה: סרן אבנר שמואלביץ (1968)

עריכה: סא"ל (במיל') בעז זלמנוביץ (2017)

עריכה לשונית: ע"ץ ספי שפר

חברי מערכת: אל"ם (במיל') ד"ר יגאל אייל

סא"ל ד"ר רוית ויסמן

סרן (במיל') גיא קליסקי

הקדמה

השנה אנו מציינים יובל למלחמת ששת הימים; מלחמה קצרה בזמן, אך בעלת השפעה מכרעת על המלחמות שאחריה, כפי שהיא עצמה הייתה תוצאה של המלחמות שלפניה. זו המלחמה ששינתה את מהלכה של ההיסטוריה, ולא רק שלנו.

במשך שישה ימים נלחם צה"ל בשלושה צבאות אויב, ויכול להם. הגם שרבות נכתב על הניצחון הגדול והלא מובן מאליו, הרי הזמן החולף השכיח סיבות, תהליכים, קרבות, אירועים, לקחים, מפקדים ולוחמים. המחלקה להיסטוריה מחויבת להביא לידיעת המפקדים צה"ל וחיליו את כל אלה, ויותר מכך, כדי לעורר מחדש את העניין במלחמה הזו – נדבך חשוב בהיסטוריה של מדינת ישראל ושל צבאה.

זרקור היסטורי זה הוא הראשון בסדרה של ספרים ומחקרים שתפרסם המחלקה להיסטוריה במהלך השנה על אודות מלחמת ששת הימים.

בבוקר 9 ביוני 1967, לאחר היסוסים רבים, החליט שר הביטחון, משה דיין, לפתוח במתקפה לכיבוש הרמה הסורית. מפקד פיקוד הצפון, אלוף דוד אלעזר (דדו), הורה ליחידותיו לצאת להתקפה. את מפקד החטיבה המרחבית 3, סא"ל עמנואל (מנו) שקד, שאל: "מה אתה יכול לכבוש?". זה בחר לכבוש תחילה את דרדרה ותל הילאל, שני מוצבים סוריים ששלטו על מרחב גשר הפקק ומוצב אשמורה.

זרקור זה יתאר את הקרב הראשון בו נכבשו מוצבים סוריים במלחמת ששת הימים. באור היום תחת אש ארטילרית עזה, אשר הסבה נפגעים

רבים, טיפסו חיילי גדוד 33 מחטמ"ר 3 וכבשו את המוצבים. במהלך הקרב נהרגו 21 מחיילי הגדוד ובהם המג"ד, ונפצעו 36.

מעבר לציון הקרב שלא זכה להבלטה, והבאתו לידיעת מפקדי צה"ל, חשיבותו נובעת מכך שמדובר ביחידת חי"ר מילואים של חטיבה מרחבית, היוצאת להתקפה חפוזה. יש בכך ללמדנו עניינים רבים וחשובים על אודות חשיבות התכנון לעומת התכנית, על סכנת אש הארטילריה בשטחי ההיערכות, על שיתוף פעולה בין-חילי, וכמובן על נחישות ורוח לחימה.

אל"ם (במיל') ד"ר יגאל אייל

רמ"ח ההיסטוריה

גזרת חטמ"ר 3

גזרת החטיבה המרחבית (חטמ"ר) 3 הייתה הגזרה העיקרית בפיקוד הצפון למול רמת הגולן הסורית.¹ גבול גזרתה הדרומי מצפון הכנרת ובצפון כללה גם חלק מגבול הלבנון. עד 26 במאי היה אזור אלמגור נתון לאחריות חטמ"ר 2. החל מעיתוי זה שונה גבול הגזרות בין החטמ"רים, ואזור זה עבר לאחריות חטמ"ר 3.

לגזרת חטמ"ר 3 נודעה חשיבות בגלל ריכוז גדול יחסי של אוכלוסייה כפרית ועירונית, ובשל צירי תנועה חשובים מצפון הגליל לכיוון טבריה, עפולה, נצרת וחיפה.

עיקרה של הגזרה היה בבקעת הירדן ובאצבע הגליל. היא תוחמה במערב על-ידי רכס הגליל העליון, ובמזרח על-ידי רכס רמת הגולן (ומתוחמת לתנועה פנימית על-ידי תעלות מים ממפעל ייבוש ימת החולה).

מספר גורמים היוו אתגר ליכולת חטמ"ר 3 להגן על גזרתה: נחיתות טופוגרפית לעומת הרמה הסורית, דבר שהפריע לניהול הקרב הארטילרי עם הסורים; ובעיקר הקשה על הזזת כוחות ממקום אחד למשנהו, שכן התנועות נעשו תחת שליטה כמעט מוחלטת בתצפית ובאש של הסורים; השטחים המפורזים, אשר לתוכם אסור היה, על-פי הסכמי שביתת

¹ להרחבה על הגיאוגרפיה של רמת הגולן, ראו: המחלקה להיסטוריה, **המערכה בזירה הסורית**, 1974, פרק א (להלן: **המערכה בזירה הסורית**); אבי דגני ומשה ענבר (עורכים), **ארץ הגולן והחרמון**, משרד הביטחון, 1993; מתתיהו מייזל, **המערכה על הגולן – יוני 1967**, מערכות, 2001, פרק ב (להלן: מייזל, **המערכה על הגולן**).

הנשק להכניס כוחות צבא;² ואורכה של גזרת החטמ"ר, מרחבה הצר והסכנה בלחימה בשתי חזיתות – הסורית והלבנונית.

² להרחבה בעניין השטחים המפורזים, ראו: מתי גרינברג, **יחסי הגבול ישראל-סוריה**, המחלקה להיסטוריה, אפריל 1993.

גיוס והיערכות "סדן" עד 4 ביוני³**גיוס**

חטמ"ר 3, כדוגמת חטיבות מרחביות אחרות בצה"ל, כללה גדודי חי"ר וכוחות הגמ"ר. בזמן שגרה הוחזק הקו מול הרמה הסורית על-ידי כוחות סדירים ומילואים בסבבי תע"ס.⁴ באמצע מאי 1967 הוחזק הקו הסורי על-ידי כוח מחטמ"ר 2, ואילו פלוגה מחטמ"ר 3 הייתה בקו העירוני בירושלים.

עם הכרזת מצב כוננות ב ("ברח") ב-16 במאי, ניתנה בחטמ"ר פקודת התראה מוקדמת לגיוס כוחותיה, ובמקביל הוגברה פעילות הביטחון השוטף. ב-18 במאי התגייס גדוד 34, ולמחרת שאר יחידות החטיבה למעט מערך הג"א, הגמ"ר וגדוד 92. הללו גויסו מאוחר יותר. הגיוס כלל את היחידות הבאות:

1. מפקדת החטיבה בפקוד סא"ל עמנואל שקד (מנו), כשלצידו מסייע הרמ"ט סא"ל גבריאל ברשי והסמח"ט סא"ל אפרים ריינר.
2. ארבעה גדודי חי"ר:
 - א. 32 בפקודו של סא"ל משה בן דרור;
 - ב. 33 בפקודו של סא"ל יצחק חלפון;
 - ג. 34 בפקודו של סא"ל שמחה אסף;
 - ד. 92 בפקודו של רס"ן רן בן גיורא.

³ להרחבה בעניין תכנית "סדן", תכנית המגננה הכלל-צה"לית, ראו: שמעון גולן, **מלחמה בשלוש חזיתות**, מערכות, 2007, עמ' 23-27.

⁴ באותה עת הוחזק כל גבול הצפון עם שתי פלוגות תעסוקה מבצעית. ראו: חיים נדל, **בין שתי המלחמות**, מערכות, 2006, עמ' 170.

3. גדוד מרגמות כבדות (גמ"כ) 120 מ"מ 337 בפיקודו של סא"ל יעקב דיבון.

4. יחידות חטיבתיות: סיור, הנדסה, קשר ורפואה.

גדוד השריון הפיקודי (גש"פ) 181 הוכפף למשך כל המלחמה לחטמ"ר. הגש"פ גויס גם הוא ב-19 במאי ולמחרת בערב היה מוכן לתזוזה עם 42 טנקי שרמן M-1. הגש"פ, בפיקודו של סא"ל אברהם אלתרמן, כלל שלוש פלוגות, שאחת מהן (פ) הוכפפה לחטמ"ר 2.

שלושת הימים הראשונים שלאחר הגיוס הוקדשו להתארגנות שחיבה השלמת אמצעי לחימה רבים.⁵ לאחר מכן יצאו היחידות לשטחי אימונים על-מנת לעלות את הכשירות והמוכנות.

האימונים שנמשכו ארבעה ימים (21-24 במאי) התמקדו במטווחים, אימון מקצועי ליחידות החטיבתיות, במארבים ובאימון פרט וכיתה.

ב-20 במאי דיווח מודיעין פיקוד צפון לחטמ"ר 3 על ריכוז כוחות סוריים בגזרת ראש הגשר (גשר בנות יעקב). בעקבות כך הורה המח"ט לפלוגת טנקים מגש"פ 181 לנוע לכיוון בני צפת (אזור משמר הירדן). כמו כן נקטו את הצעדים הבאים: חטיבת החי"ר 1 ("גולני" בפיקודו של אל"ם יונה אפרת) תכננה התקפות נגד בגזרת חטמ"ר 3; ויחידות הסיור והחה"ן ירדו לכיוון גשר בנות יעקב על מנת להכינו לפיצוץ. כמו כן קיימו תשמועים⁶ באזור.⁷

⁵ ראו לדוגמה, דברי סמג"ד 33, **נחשוני הגולן**, עמ' 6.

⁶ תשמוע – כינוי לכמה חיילים שהוצבו בלילה לעמדת האזנה מחוץ לשטח מוגן (מוצב, מתחם, חניון וכיו"ב), כדי להאזין לתנועות חשודות ולהתריע על סכנה ממשית.

בעוד החטיבה עסוקה בהתארגנות ואימונים, היא קיבלה תחת פיקודה ב-21 במאי את גדוד 51 ושתי פלוגות מנח"ל 908 לצורך ביצוע תכנית "חוסס" (פקודה לחסימת הגבול באמצעות מארבים). התגבור אפשר לפרוס כ-30-35 מארבים מדי לילה.

בנושא הביטחון השוטף נעשו גם הפעולות הבאות: אבטחת העבודות החקלאיות בחלקות שהיה חיוני להמשיך ולעבדן; וסיורים ממונעים ורגליים יומיומיים בגזרות החטיבה.

ב-25 במאי, עם סיום אימוני הגדודים 32 ו-34, הם החלו בביצוע תעסוקת ביטחון שוטף בגזרותיהם. כוח התעסוקה של חטמ"ר 2 חזר לחטיבתו.

בתקופת האימונים, עד ל-24 במאי, נערכו גם הכנות ראשוניות הקשורות לתכנית "סדן". במסגרת הכנות אלה, ועדיין מבלי שיהיה ברור עד תום אופיו והיקפו של "סדן" בגזרת החטמ"ר, נערכו סיורי מפקדים לרמה של מפקדי מחלקות לרענון פקודות ותכניות המגננה. ההתארגנות, ההכנות והתכנונים ל"סדן" הסתיימו ב-24 במאי, והחטיבה הייתה במוכנות לאייש את מערך המגננה.

⁷ גש"פ 181, מבצע "בני אור" – סכום מבצעי ולקחים – גדוד 181, 21 ביוני 1967.

**איור 1 - אלוף פיקוד הצפון ומח"ט 3 (מימין) מבקרים באחד היישובים
(מקור: אתר נעמוש)**

היערכות "סדן" בחטמ"ר 3

ב-26 במאי בשעה 19:00 הופעל "סדן" וניתנה פקודת התבצרות שלב א'. מעתה ועד 6 ביוני היו רוב חיילי החטיבה ויחידות החה"ן הכפופות לה עסוקים בהתבצרות ובהתחפרות,⁸ ובתיאום פעולות עם היישובים לצורכי הגנה מרחבית.⁹

היערכות ה"סדן" של החטיבה עברה מספר שינויים וגלגולים עד ה-6 ביוני. זאת ועוד – כתוצאה משינויי סד"כ בין "סדן" ל"רוגל"¹⁰ נאלצו לחזור ולקיים נוהל קרב מלא, שכלל: קבוצות תכנון, קבוצות פקודות ולבסוף פרסום פקודה חדשה שתאמה את "רוגל".

גורם נוסף שחייב ביצוע נוהלי קרב סדורים, הושפע בין השאר מהעובדה שפקודת "סדן" החטיבתית ותכנית "צריח"¹¹ החטיבתית היו עדיין בשלבי עדכון וטרם תורגלו במלואן. מכאן, פרט לגדוד 33 שתורגל בשנה החולפת בתפיסת המערך כולו, לא נערכו לפני הגיוס סיורי מפקדים.

⁸ ב-3 ביוני נהרג מירי בין עמיתים טוראי יעקב פיזם ז"ל מגדוד 32, בעת שעסק עם מחלקתו באבטחת עבודות מיקוש.

⁹ עמיהוד ישראלי (עורך), **נחשוני הגולן**, אוקטובר 1967, עמ' 7.

¹⁰ תכנית צה"ל להיערכות למגננה בפיקוד הדרום, כפי שהחלה להתגבש במטכ"ל ובפיקוד הדרום מ-16 במאי 1967. למחרת פורסמה "רוגל מס' 2", ב-19 במאי "רוגל מס' 3" וב-30 במאי פורסמה "רוגל מס' 4". כוחות צה"ל בפיקוד הדרום נערכו בשטח בהתאם לפקודות אלה עד לתחילת המלחמה. הדבר השפיע על חלוקת הסד"כ בין הפיקודים המרחבים ובתוכם.

¹¹ תכנית שקדמה למלחמת ששת הימים ושעל פיה הונחו שדות מוקשים לאורך גבולות המדינה במקומות שבהם הייתה צפויה פריצת כוחות אויב.

עד פרוץ המלחמה ב-5 ביוני, פריסתו של גדוד 33, שהיה העתודה החטיבתית השתנה מספר פעמים. אולם באותו היום היה הגדוד ערוך באופן הבא:

1. פלוגה בחולתה ;
2. פלוגה פחות מחלקה ביסוד המעלה ;
3. פלוגה פחות מחלקה בחוסניה ;
4. פלוגה פחות מחלקה בפילון ;
5. מחלקה בכתף שדה אליעזר ;
6. מפקדת הגדוד ופלוגת המפקדה ליד בריכת מקורות ביסוד המעלה ;
7. מחלקה באבטחת מגן נ"ט חטיבתי באזור החולה.

האירוע המבצעי הבולט בתקופת ההמתנה התחולל ב-2 ביוני, כאשר מארב שהציבה פלוגת הסיור של חטמ"ר 3 בוואדי טובא נתקל בחוליה סורית. בחילופי האש נהרגו שניים מאנשי המארב¹² וחייל סורי.

¹² סמל שלמה גרישפון ז"ל ורב"ט אבנר זמיר ז"ל.

זירת הצפון בהמתנה¹³

בבוקר ה-5 ביוני 1967, בשעה 07:45, תקפו מטוסי חיל האוויר את שדות התעופה המצריים בסיני ובמצרים.¹⁴ כחצי שעה לאחר מכן, לפקודה 'סדין אדום', החלו כוחות צה"ל להבקיע את המתחמים המצריים. בתכניות ובהערכות המצב טרם המלחמה הובאה בחשבון האפשרות כי תתפתח לחימה גם בזירות האחרות, אולם כוונת צה"ל הייתה להתמקד במתקפה בזירה אחת בלבד ולהגן בשאר הזירות. ההערכה המוקדמת התממשה כאשר ירדן ואחריה סוריה הצטרפו למערכה; ירדן – הצטרפות של ממש, וסוריה – כדי לצאת ידי חובה מתוקף הברית עם מצרים.¹⁵

הצטרפותה של ירדן למלחמה ב-5 ביוני אילצה את פיקוד הצפון לבצע תפנית חדה בהקצאת כוחותיו ובביצוע תכנוניו. מתוך הסד"כ הפיקודי, שכלל שתי חטיבות חש"ן במילואים ועוד גש"פ, חטיבת חי"ר סדירה ושלוש חטיבות חי"ר במילואים, הופנו לזירת ירדן – נוסף לכוחות שהוקצו לה עוד קודם ל-5 ביוני: חטיבת החש"ן 45 וחטיבת החי"ר במילואים 9 וחלק מחטמ"ר 2 – גם חטיבת החש"ן 37 פחות גדוד טנקים וחטיבת החי"ר הסדירה "גולני" פחות גדוד.

אך גם לאחר שהיה ברור לפיקוד הצפון, מעבר לכל ספק, כי עליו להפנות את עיקר כוחותיו למתקפה בצפון השומרון ולהישאר בבלימה בלבד בזירה הסורית, היו עיניו נשואות אל הרמה הסורית.

¹³ פרק זה נסמך על מחקרי המערכה בזירה הסורית, ועל מחקרו של שמואלביץ, חטמ"ר 3 במלחמת ששת הימים, פברואר-מארס 1968 (להלן: שמואלביץ, חטמ"ר 3).

¹⁴ על מבצע "מוקד", ראו: דני שלום, כרעם ביום בהיר, באויר - פרסומי תעופה, 2002.

¹⁵ המערכה בזירה הסורית, פסקה 38.

תחושה זו נסמכה על הערכה כי סוריה, מתוך מחויבות למצרים, תערוך את צבאה בהיערכות התקפית. ואכן ההיערכות הצבא הסורי ב-5 ביוני לא הייתה הגנתית. הצבא הסורי נערך לתקוף את ישראל ב-6 ביוני על-פי תכנית "נצר", שהוצאה על-ידי המטכ"ל הסורי בתיאום עם מצרים כבר ב-24 במאי. אולם פרטי הפקודה נודעו לישראל רק לאחר המלחמה, מתוך מסמכי שלל. לדוגמה: בפקודת המבצע "נצר" של חטיבה 11 הסורית מה-5 ביוני צוין במפורש כי סוריה תפתח במתקפה, אם ישראל תתקוף את מצרים או את ירדן.¹⁶ אך בפועל, תגובתה של סוריה הייתה "מאופקת" – ירי ארטילרי ולא התקפה קרקעית.

ב-6 ביוני עם שחר החל קרב ההגנה בגליל כשהסורים החלו לירות ארטילריה לעבר מוצבים, מפקדות ויישובים בשטחנו. ההפגזות נמשכו לסירוגין במשך כל שעות היום, כשמדי פעם מעתיקים ומרכזים הסורים את האש לגזרה אחרת. הארטילריה של צה"ל השיבה אש נ"ס (נגד סוללות) וכמו כן הופעל חיל האוויר נגד הסוללות הסוריות.

הירי הארטילרי הסורי גרם ל-19 חללים בפגיעה במטרות צבאיות,¹⁷ ואילו ביישובים, הודות לאמצעי הזהירות שננקטו והורדת התושבים למקלטים בעוד מועד, לא גרמו הסורים לאבדות בנפש, אלא נזק לרכוש בלבד.

¹⁶ לפי רישום סקירת ראש אמ"ן לסגן הרמטכ"ל בתום המלחמה על-ידי רמ"ח ההיסטוריה.

¹⁷ בהפגזות נהרגו שמונה מחיילי מפקדת חטמ"ר 3 בראש פינה מפגיעת פגז ארטילריה בחפירת מגן שבה חיפשו מסתור. ראו: יהודה הראל, **אל מול הגולן**, מסדה, 1967 (מהדורה שלישית), עמ' 92.

בנוסף לירי הסורי על מטרות אזרחיות, הירי הארטילרי נועד לחיפוי לשתי התקפות קרקעיות שנערכו בגזרת חטמ"ר 3. האחת על קיבוץ דן,¹⁸ והשנייה על מוצב אשמורה. התקפות אלה היו חלק מקדים מתכנית ההתקפה הסורית, אך חלק בלבד, ודומה שנועדו לשמש כאמתלה ויציאה ידי חובה כלפי מצרים וירדן העומדות תחת מתקפת צה"ל.

במוצב אשמורה וסביבתו החזיקה מחלקה מוקטנת מגדוד 32. הלחץ הסורי, במיוחד הארטילרי, שממנו נפגעו יותר ממחצית חיילי המחלקה, חייב את מח"ט 3 לפעול. הוא שלח את מג"ד 33 לסייע למוצב המותקף עם כוח עתודה. אולם המחלקה הפגועה מגדוד 32, היא זו שהדפה את ההתקפה הסורית הקרקעית שהגיעה מכיוון ג'לבינה, ואילו מג"ד 33 עם כוח העתודה על גבי זחל"מים וטנקים מהגש"פ רק סייעו לשבירת ההתקפה הסורית.¹⁹

גם ב-7 ביוני נמשכו הירי הארטילרי וירי טנקים של צבא סוריה על יישובים ומוצבי צה"ל, אך לא נעשה ניסיון לתקוף ולכבוש שטחים.²⁰ למעט ניסיון חדירה כושל לשטח ישראל, מול תל דן, של קבוצת חיילים סורים (בשעה 10:50), כנראה כדי להוציא ציוד שהושאר בשטח לאחר ההתקפה ביום הקודם. ביום זה נהרגו שישה חיילי צה"ל מהפגזות הסורים, מתוכם חמישה מגמ"כ 334 של חטיבה 1.²¹

¹⁸ קרב זה לא יתואר כאן. לפרטים נוספים, ראו: המחלקה להיסטוריה, **המערכה בזירה הסורית**, פסקה 59.

¹⁹ לפירוט מהלכי הקרב, ראו: המחלקה להיסטוריה, **המערכה בזירה הסורית**, פסקה 59.

²⁰ האירוע המרכזי של אותו יום בגזרת חטמ"ר 3 היה חילוף טייס נוטש באזור גשר בנות יעקב.

²¹ שניים מהם באזור דפנה ושלושה בפרדס חורי ליד גשר הפקק.

ב-8 ביוני נמשכו חילופי האש הארטילריים ותקיפות חיל האוויר.²² באותו יום הופל מטוס חיל האוויר וטייסו נהרג.²³ עיקר הקשב של פיקוד הצפון היה בקליטת כוחות התגבור המגיעים מזירות הלחימה המצרית והירדנית, הכנה ועדכון תכניות מתקפה, קיום קבוצות פקודות וניסיונות לשכנע את המטכ"ל והממשלה לצאת להתקפה ברמת הגולן. גם חטמ"ר 3 ערך קבוצת פקודות להתקפה אפשרית על מוצבים בגזרת דרבשייה, אשר פקודה לתכנונה ניתנה כבר ב-7 ביוני.²⁴ מפקדי גדוד 33 הכינו את הכוחות להתקפה עליהם,²⁵ אך עיקר הסד"כ המשיך בהיערכות הגנתית.

²² לפירוט התקיפות, ראו: מלחמת ששת הימים - חיל האוויר, **פירוט גיחות סיוע התקפי מזוהות**.

²³ סגן **עתיאל (עותי) שמיר ז"ל**, בן 25. מטוס האוראגן שלו הופל כשתקף עמדת נ"מ מזרחית לבית המכס העליון. גופתו נמצאה רק ב-1974 והוא נקבר בקיבוץ דורות.

²⁴ עדות רב"ט חיים א' [אבורביע], **נחשוני הגולן**, עמ' 23.

²⁵ דברי סמג"ד 33 ומ"פ ד, **נחשוני הגולן**, עמ' 7 ו-9; דברי מ"פ ב, שם, עמ' 17.

הפור נפל - עולים לרמה²⁶

בשעות הבוקר של יום שישי ה-9 ביוני, לאחר שבילילה הקודם נכשלו מאמצי אלוף הפיקוד ותושבי אצבע הגליל לשכנע את שר הביטחון לאשר התקפה כנגד הצבא הסורי, הייתה הרגשה בפיקוד הצפון וביחידותיו, כי המלחמה תסתיים ללא כיבוש הרמה.²⁷ אולם בשעה 07:00 לערך התקשר שר הביטחון ישירות לאלוף הפיקוד, והורה לו לתקוף ולכבוש את הרמה הסורית.

משיחתו הקצרה עם שר הביטחון, לא יכול היה אלוף הפיקוד להסיק מהן בדיוק משימות הפיקוד, ומהם מגבלות לוח הזמנים וגבולות הפעילות המתוכננת ברמת הגולן.²⁸ לפיכך החליט אלוף להסתמך על התכנונים הקיימים. אולם, כיוון שלא הוגבל דווקא לתכניות "מקבת"²⁹ המאושרות על-ידי המטכ"ל, החליט אלוף דוד אלעזר להפעיל גם את כוחות הפיקוד שלא יועדו מלכתחילה לתכניות "מקבת" - כוחות מחטמ"רים 2 ו-3 - לביצוע פעולות בגזרות שונות של הגבול הסורי.

החלטות אלו של אלוף פיקוד הצפון נבעו מהשיקולים וההנחות האלה:

²⁶ פסקה זו לקוחה מתוך: המחלקה להיסטוריה, **המערכה בזירה הסורית**, פסקה 49.

²⁷ לדיון מקיף בעניין, ראו: מייזל, **המערכה על הגולן**, עמ' 241-280.

²⁸ אלוף הפיקוד - **תחקיר פיקוד הצפון**, עמ' 40, 41.

²⁹ "מקבת" - תכניות התקפיות של פיקוד הצפון לכיבוש רמת הגולן שתוכננה ב-23 במאי: "מקבת צפון" - כיבוש רמת הבניאס עד לקו שממזרח לזעורה - עין-פית; "מקבת מרכז" - כיבוש גזרת עורפיה-רוויה ודרבשיה-חפר; "מקבת דרום" - כיבוש הגזרה הדרומית של רמת הגולן עד גזרת פיק-אל-על. להרחבה על תכניות "מקבת" וגלגולן, ראו: מייזל, **המערכה על הגולן**, פרק ה.

1. ליצור רושם בעת תקיפת רמת הגולן, כאילו התקיפה נעשית לכל אורך החזית. זאת, כדי להטעות את האויב, להסיח את דעתו מציר ההבקעה העיקרי ולעכב פעילות-נגד שלו עד שיאתר את המאמץ העיקרי;
2. מאחר שפעולות האויב בליל 8-9 ביוני לא היו נהירות דיין והיו דיווחים על שבירה ונסיגה, הכנסת כוחות בגזרה רחבה ככל האפשר עשויה הייתה לגלות היכן נחלש מערך האויב, וכתוצאה מכך - לקבוע אילו צירים יהיה אפשר לנצל בהמשך;
3. עקב הלחץ בזמן (השפעת "שעון החול" הפוליטי), רצוי היה לכבוש בהקדם שטח גדול ככל האפשר;
4. בשטח הררי רצון ביצורים, כמו זה של רמת הגולן, רצוי היה לפעול במספר רב של צירים; מה גם שהעדיפות האווירית המוחלטת שיש לצה"ל בזירה, מאפשרת זאת. מצד שני, רצוי היה להימנע ככל האפשר מקרבות הבקעה קשים.

בסביבות השעה 07:30, על רקע שיקולים אלה, נתן האלוף את הוראותיו למפקדי החטיבות שהיו תחת פיקודו. למח"ט 8 ולמח"ט 1, שחטיבותיהם אמורות היו להבקיע בגזרה הצפונית, עוד קודם לכן, בסביבות השעה 07:20 הורה האלוף להיות נכונים לבצע את תכנית "מקבת צפון"; ואילו למפקדי החטמ"רים 2 ו-3 הורה לבצע בשלב הראשון פעולות אותן הגדיר כ"סיורים אלימים" יותר מאשר "פעולות כיבוש". עם זאת, הדגיש האלוף כי "סיורים" אלה – אם ייעשו ללא קשיים מיוחדים, ולא ייתקלו בהתנגדות רבה של האויב - אפשר יהיה לפתחם להתקפות של ממש.³⁰

³⁰ אלוף הפיקוד - **תחקיר פיקוד הצפון**, עמ' 40, 41.

קרב דרדרה - "מה אתה יכול לכבוש?"³¹

בעקבות החלטת שר הביטחון, כאמור, ומתוך תחושת בהילות, החלה תכונה במפקדת הפיקוד וביחידות הלוחמות.³² בשעה 07:25 ניתנה הוראה לחטמ"ר להכין יחידותיו לתזוזה; שלוש דקות לאחר מכן ניתנה פקודה לפרוס את יחידות הארטילריה במרחב; וב-08:00 התקשר אלון הפיקוד אל המח"ט ושאל אותו: "מה אתה יכול לכבוש?". תשובת המח"ט הייתה: דרדרה ותל הילאל.

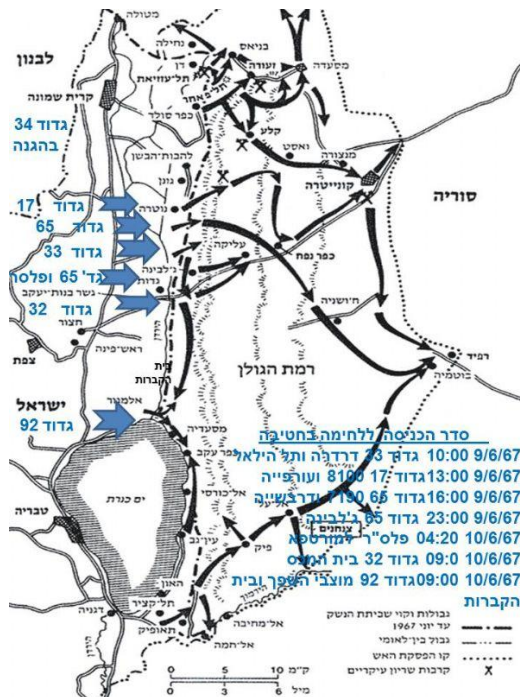
בפני מח"ט 3 עמדו שלוש תכניות שנבחנו כאפשרויות להבקעה בצירים: גונן-רוויה; דרבשיה-חפר; ובכיוון דרדרה-בית המכס.

דרך הפעולה המועדפת על המח"ט הייתה השלישית – הבקעה בכיוון דרדרה-בית המכס.³³ הוא הורה מיד למג"ד 33 להיות מוכן לתקוף את דרדרה ותל הילאל. הבחירה בגדוד 33 נבעה מכך שהגדוד היה מרוכז רובו ככולו בעורף, ולא היה צורך להוציאו מעמדות ההגנה.

³¹ פרק זה מבוסס בעיקר על מחקרו של אבנר שמואלביץ, **חטמ"ר 3**.
³² לדוגמה, ראו דברי המח"ט עמנואל שקד: "אנחנו ידענו שאם נותנים לנו פקודה אנחנו צריכים להספיק כמה שיותר. אם לא נעשה את זה מיידית, לך תדע אם דיין לא יעצור אותנו. כל זמן שנותנים לי אני רץ. וברגע שהתחלנו אני עצמי ישבתי בגיף ודפקתי טנק סורי עם תול"ר. אמרתי לעצמי הסורים בורחים בצייק ורק שלא נהיה בזמן הזה שיגידו לנו להפסיק ואנחנו נהיה באמצע." **אתר נעמוש**, ראיון עם עמנואל שקד, 25 בספטמבר 2013.
³³ בשלבי הלחימה המאוחרים יותר הובקעו גם שני הצירים האחרים.

כיבוש דרדרה ותל הילאל היו תחילתו של יממת לחימה אינטנסיבית בחטמ"ר 3, שבמהלכה ניהלה החטיבה קרבות מעורפיה בצפון על-ידי גדוד 17³⁴ ועד מוצבי שפך הירדן.³⁵

איור 2 - סדר הכניסה לחימה בחטמ"ר 3 (מקור: אתר אלכסנדרוני)

היעדים: דרדרה ותל הילאל היו שני מוצבים הצמודים לקו הירוק ממוקשים ומגודרים היטב סביבם, אשר שלטו על סביבתם. בתקופה

³⁴ לתיאור קרבות גדוד 17 תחת פיקוד חטמ"ר 3, ראו: שמואלביץ, חטמ"ר 3, עמ' 35-38.

³⁵ לתיאור כיבוש מוצבי השפך על-ידי גדוד 92, ראו: שמואלביץ, חטמ"ר 3, עמ' 48-49.

שקדמה למלחמת ששת הימים נורתה מהם אש יעילה לעבר כוחות צה"ל שנעו בדרך הפטרולים ולעבר יישובי ותושבי העמק. על-פי הערכות, במוצב דרדרה ישבה כיתה מוגברת, ואילו בתל הילאל ישבה מחלקה מתוגברת.

גדוד 33 לא תכנן את תקיפת שני היעדים הללו בתקופת ההמתנה למלחמה בזירה הצפונית. ב-7 ביוני, ובקבוצת הפקודות החטיבתית שנערכה ב-8 ביוני בצהריים, הוטלו על גדודי החטיבה לתכנן את כיבוש היעדים הבאים: דרבשיה, הבוסתן, 7171, 7168, 7175³⁶, אבל לא תכנון כיבוש דרדרה ותל הילאל. יתכן שהמוצבים הללו היו מוכרים לאנשי הגדוד ומפקדיו עוד מהשנים הקודמות, ובוודאי לאחר תקופת הכוננות והבלימה שבה נערכו סיורים ותצפיות.³⁷

במקביל לריכוז הכוחות בחורשת מע"צ בסביבות אשמורה³⁸, קרא אליו מג"ד 33, סא"ל יצחק חלפון, את המ"פים לקבוצת פקודות. שם נודע להם שהתכנית שונתה וניתנו הנחיות חפוזות לכיבוש דרדרה ותל הילאל. מח"ט 3 שנוכח בקבוצת הפקודות אמר כמה מילות עידוד למפקדי הגדוד.

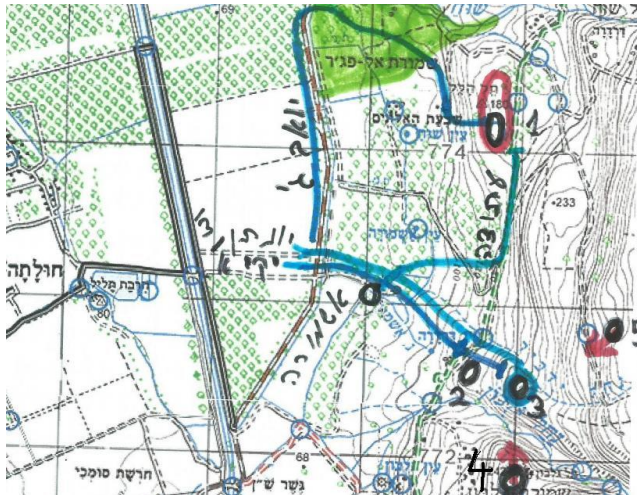
³⁶ מחקר אבנר שמואלביץ, **הטמ"ר 3**, עמ' 26; סקירת התכנונים שנעשו עד תחילת הלחימה ("סדן", "רוגל", "מקבת" ונוספים) מצביעה על כך שדרדרה ותל הילאל לא היו בתכנונים הידועים.

³⁷ בעדותו, לאחר שנים רבות, טען מ"פ ג, יואב חורין: "לא [הכרתי]. עברתי שם באשמורה הרבה פעמים, אבל אף פעם לא הסתכלתי על זה דרך המשקפיים של מי שצריך להגיע לשם בקרב." **אתר נעמוש**, "שיניתי את התוכנית הגדודית ותקפנו ממערב", אוקטובר 2014.

³⁸ שדרת מע"צ היא כינוי לכביש 918, כביש אורך אזורי בעמק החולה, העובר לאורך הגבול שבין העמק למדרונות רמת הגולן, ומוביל מקיבוץ גדות בדרום עד חורשת טל בצפון.

תכנית המג"ד הייתה מושתתת על עיקרון של תקיפה מהירה וישירה של שני היעדים בו-זמנית. זאת מהסיבה שנדרש ביצוע מדי, ולא היה זמן לתכנון וללימוד נוסף של היעדים.

איור 3 - תכנית הקרב (מקור: אתר נעמוש)

התכנית:

1. פלוגה ג, בפיקוד סרן יואב חורין, תכבוש באיגוף מכיוון צפון את תל הילאל, בסיוע ארטילריה (חטיבתית), כיתות מא"ג ומק"כ, וגייס תול"ר מהגדוד ;
2. פלוגה ד, בפיקוד רס"ן יונתן בויארסקי, תכבוש מדרום את דרדרה בסיוע רתק דומה ;
3. פלוגה ב, בפיקוד סרן יצחק פרידריך, תשמש עתודה לכיבוש תל הילאל ;

4. פלוגה א, בפיקוד סגן יעקב (יקי) רימון, תשמש עתודה לכיבוש דרדרה;
5. מחלקת הסיור והחבלה, בפיקודו של סגן דוד שליט, תהווה עתודה ליד המג"ד;
6. הפלוגה המסייעת מוקטנת, בפיקודו של סרן יהודה זימנבודה, תרכך את היעדים לפני הכיבוש.

בעת הפקודה, מרבית הגדוד היה מרוכז בחורשות ליד חצור, ושיירות כלי רכב מגויסים ורכב צבאי העבירו את הכוחות לשטחי ההיערכות בסדר הבא: פלוגה ד, פלוגה ג, פלוגה ב ופלוגה א במאסף.

באותו זמן נשלח הסמג"ד, רס"ן חיים כ"ץ, לתאם עם פלוגות גש"פ 181 את סיוע האש. פלוגה מ הייתה ברכס נחלאים, ואילו פלוגה נ חנתה בפרדס חורי. מפקד הגש"פ, סא"ל אברהם אלתרמן, ביקר באותה עת אצל פלוגה פ של הגדוד שהייתה תחת פיקוד חטמ"ר 2, ולכן סמג"ד 181, רס"ן יעקב זיסו, הוא שקיבל ב-07:00 את הפקודה הבאה מחטמ"ר 3:

1. להעביר את פלוגה נ תחת פיקוד גדוד 33 בכדי לסייע לו בכיבוש דרדרה ותל הילאל;
2. להציב את פלוגה מ ברכס נחלאים על-מנת שתעסיק את שני בתי המכס.

בשעה 10:00 פתחה פלוגה מ באש לעבר בתי המכס. עמדות הפלוגה היו חשופות, והיא החלה לספוג אש ארטילרית שמנעה את דחיפת התחמושת לעמדות האש. לכן, בדירוג, נעו הטנקים לאחור על מנת להתחמש ושבו לעמדות.

הפלוגה גילתה שבעה טנקים סוריים, הצליחה לפגוע בשלושה מהם, והאחרים נסוגו. אולם, הריסתו של גשר הפקק³⁹ מנעה מתן סיוע צמוד ויעיל לגדוד 33 על-ידי פלוגה נ. הטנקים נאלצו לירות מתוך שדרת (חורשת) מע"ץ שליד פרדס חורי ולא יכלו לנוע מזרחה לירדן בעקבות גדוד 33.⁴⁰

כוחות הגדוד התרכזו בחורשת מע"ץ ונמצאו תחת אש ארטילרית במהלך שעות רבות וסבלו מנפגעים רבים. פינוי הנפגעים לתחנת האיסוף הגדודית היה תחת אש, ונחישות הלוחמים לטפל בנפגעים בכל מחיר⁴¹ לוו במעשי גבורה, שעליהם קיבלו הרופא הגדודי סגן ד"ר אוריאל קליינהוז, הנהג טוראי יגאל סורקיס, נהג בגדוד, והלוחם טוראי ברוך וינר, את עיטור המופת.

בשעה 10:00 החלה גם הפלוגה המסייעת, בפיקודו של סרן יהודה זימנבודה, להתמקם בעמדות הרתק. תחילה התמקמו מחלקות התול"ר והמק"כ, כשבכל מחלקה יש שלושה כלים בלבד, משום שהשאר הועברו לפלוגות המסתערות כרתק צמוד. לאחר מכן הוצבו מרגמות ה-81 מ"מ. ההצבה נעשתה תחת אש אויב יעילה ולכן הייתה בלתי מדויקת וגזלה

³⁹ הגשר הוכן לפיצוץ במקרה שיידרש לעשות זאת בשל התקפה סורית. כמה ימים קודם לכן, בעת ההתקפה הסורית על אשמורה, נפגע הגשר מהפצצה סורית, וחלק מחומר הנפץ שהוכן הופעל וגרם נזק אשר מנע תנועת רק"ם עליו. הגשר נפגע, כנראה שוב, ב-9 ביוני בשעות הבוקר או הצהרים. ראו: מייזל, **המערכה על הגולן**, עמ' 291; ועדות מג"ד 181.

⁴⁰ סיפור מעשה גש"פ 181, כפי שסופר על ידי סא"ל אברהם אלתרמן בתאריך 8.12.67 לסרן יעקב זיסקינד, ק' מטה היסטוריה של מפקדת גייסות השריון, עמ' 8-9 (להלן: **סיפור מעשה גש"פ 181**).

⁴¹ ראו: עדות הרופא הגדודי, **נחשוני הגולן**, עמ' 21.

זמן רב. בנוסף, לא הוכנו לוחות ירי ולא נקבעו המטרות מראש. על כן עם הפתיחה באש נדרשו תיקונים גדולים בטווחי הירי.⁴²

פלוגה ד בפיקודו של יונתן בויארסקי, שמשימתה הייתה כיבוש דרדרה, נעה למוצב צה"ל אשמורה. על מנת למנוע נפגעים, התארגן הכוח בתוך תעלות המוצב, בעת שהמ"פ וסגנו, אילן דומוביץ', בחנו ובחרו את נתיב התנועה לדרדרה, ואת המקום שבו יחצו את גדרות המוצב.

כוח החוד הפלוגתי פרץ את גדרות מוצב אשמורה. הרתק הדרומי שכלל מא"גים, מקלעון ובזוקה, הושמט כדי שיחפה לעבר ג'לבינה. הכוח כולו נע בוואדי שמצפון לדרדרה על מנת שלא להיכנס לשטח ההריגה שבין דרדרה לג'לבינה.

במקביל לתנועת הפלוגה, ירדו מטחי ארטילריה על היעד, ובהגיע המ"פ למרחק של כ-50 מ' מגדרות מוצב דרדרה ביקש להפסיק את הירי, מה גם שהמוצב נראה לו נטוש.

המג"ד הורה למ"פ ד, בשלב זה (11:37) להיכנס לדרדרה מצפון, ואם המוצב ריק לעלות לכתף שממזרח ליעד. גם על הכתף הונחתה אש סיוע, נפרצו גדרות המוצב הסורי והכוח עלה למעלה ללא התנגדות ונערך להגנה. היעד נסרק ונפל לידי גדוד 33 בשעה 11:45.⁴³

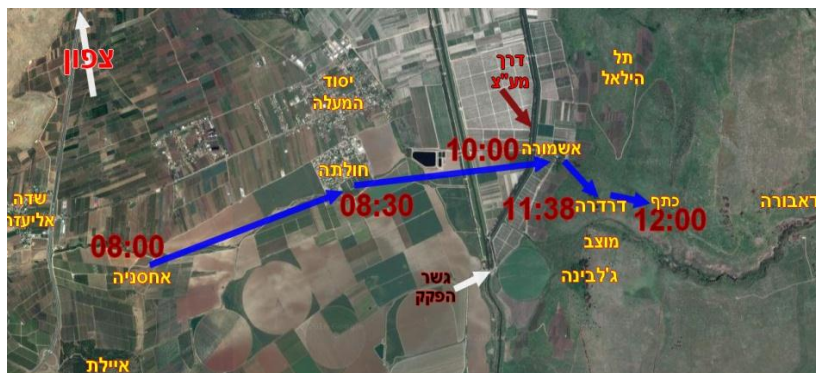
על מנת לוודא שכוחות סוריים נמצאים בתל הילאל, שלח המג"ד זחל"ם בפיקודו של סגן פנחס שאויש על-ידי חיילי פלוגה א. כוונת המג"ד הייתה שהזחל"ם ימשוך אליו את אש האויב. אולם, למרות שהזחל"ם

⁴² ראו: עדות מ"פ המסייעת, **נחשוני הגולן**, עמ' 15-16.

⁴³ לפי עדות מ"פ ד, "דרדרה בידינו", **אתר נעמוש**, אוקטובר 2016, המוצב היה ריק ולדעתו היה מוצב קדומני שלא היה מאויש מרבית הזמן.

לא הגיע ליעד שנקבע לו בגלל קשיי עבירות וטעות בניווט, דיווח מפקדו למג"ד שאין כוח בתל הילאל.⁴⁴

איור 4 - כיבוש דרדרה על-ידי פלוגה ד (מקור: אתר נעמוש)

תכנית כיבוש תל הילאל, כפי שתכנן מ"פ ג, סרן יואב חורין,⁴⁵ התבססה על תנועה שקטה באיגוף צפוני מעין שוח לעבר ואדי פאג'ר והתקרבות שקטה לגדרות מצפון. בשעה 10:00 חצתה פלוגה ג את הקו הירוק, כשהיא נעה בדרך קשה, רצופת צמחיה וביצות; דבר שהקשה על התנועה, אך הסתיר את הכוח מעיני האויב שישב ביעד, ואיפשר לארגן את הכוח להתקפה.

התקדמות פלוגה ג הייתה איטית ביותר. המג"ד ששאף להתקפה בו-זמנית על מוצב דרדרה ועל תל הילאל, החליט לשלוח אל האחרון את העתודה שהייתה על-ידו.

⁴⁴ על-פי עדותו של סגן עמוס מכוח העתודה, סגן פנחס דיווח למג"ד שלא הגיע ליעדו ולא נפתחה עליו אש. לא נאמר שאין כוח בתל הילאל. ראו: **נחשוני הגולן**, עמ' 14.

⁴⁵ לתיאור התכנון והתכנית של פלוגה ג, ראו: **נחשוני הגולן**, עמ' 12; **אתר נעמוש**, "שינתי את התכנית הגדודית, תקפנו ממערב", אוקטובר 2014.

כוח העתודה הורכב מכ-30 חיילי המסייעת, אנשי הסיור, החבלה וכיתת מק"כ. בזמן תנועת הפלוגות ליעדים, היה הכוח באשמורה ליד המג"ד, וזה הורה לו לנוע מזרחה לעבר דרך הפטרולים הסורית בין שני המוצבים המותקפים.

כוח העתודה נע בשני טורים לעבר דרך הפטרולים ועשה את הדרך ללא נפגעים. כשהגיעו אליה, נתן מפקד הכוח, סגן דוד שליט, מנוחה קלה לאנשיו, כינס את המאסף והורה להמשיך בכיוון תל הילאל. הכוח נע על הדרך ובקרבתה מחשש למוקשים. בהגיע כוח העתודה למרחק של כ-80 – 120 מ' מגדרות המוצב בצדו הדרומי, נפתחה עליו אש.

המפקד ניסה לארגן את הכוח, לשפר את עמדותיו ואז נפצע, והקשר שלו נהרג. באותו זמן הבחין סגן שליט כי פלוגה ג קרובה לגדרות.

מ"פ ג מיקם את הסיוע שלו שכלל שלושה מא"גים, מק"כ ותול"ר, וכן קיבל סיוע באש של מרגמות 120 מ"מ. על מנת לפרוץ מבלי שהאויב יזהה את נקודת החדירה, הפעיל המ"פ עשן ממרגמות 52 מ"מ. בחסות העשן פוצץ הסמ"פ שהיה מפקד הכוח הפורץ את הגדר הראשונה בעזרת בונגלור, אך זו לא נפרצה ונדרש היה לבצע שוב את פריצתה. שתי הגדרות הנוספות נמצאו פרוצות בעקבות אש המרגמות, וגם שדה המוקשים ההיקפי נחצה על-ידי הכוח ללא נפגעים.

כל כוח בפלוגה נע לעבר חלקו ביעד. מחלקה 3 נעה לחלק הדרומי של המוצב תוך כדי טיהורו המהיר. לעומת זאת, מחלקה 1 שנעה לעבר חלקו הצפוני של המוצב ניהלה קרב עיקש. הלוחם שנע ראשון בתעלה נהרג, המפקד שבא אחריו נפצע והפיקוד הועבר ללוחם שגם הוא נהרג מיד. סמל מהמחלקה שניסה לזרוק רימון, נפגע בעת שהתרומם ונהרג.

למרות זאת נמשכה ההתקפה עד לטיהור הגזרה שהוקצתה לה.⁴⁶ מחלקה 2, שמשימתה הייתה לפרוץ ליעד ולטהר את מרכזו, ביצעה את משימותיה בשלמות.

עם סיום טיהור היעד בשעה 12:35, רוכזו פצועי הפלוגה והפצועים הסורים. הם טופלו ביעד, ומאוחר יותר פונו לחורשת מע"ץ. שאר אנשי הפלוגה התרכזו להדיפת התקפות-נגד כשהמ"פ מקצה למחלקות גזרות אחריות. נשק השלל שנמצא ביעד שובץ אף הוא במערך ההגנה.

אבדות כוחותינו בקרב תל הילאל היו ארבעה הרוגים ושני פצועים שרובם נפגעו בלחימה בתעלות. אבדות הסורים שנמנו בתוך היעד כללו חמישה הרוגים וחמישה שבויים.

להשלמת כיבוש תל הילאל נדרשה חבירה עם אנשי כוח העתודה, שכזכור, נשלחו מדרום על דרך הפטרולים הסורית ונפגעו מהאש שנורתה מהמוצב. מחד גיסא, לא רצו אנשי העתודה לפרוץ ליעד בו-זמנית עם פלוגה ג' מחשש לירי הדדי, ומאידך גיסא, רותקו למקומם על-ידי אש יעילה של שני מקלעי גורינוב ומספר רובאים.

בזוקה שנורתה על-ידי הכוח שיתקה עמדת גורינוב וכן שותקו מספר עמדות רובאיות. כ-8-10 חיילים סורים החלו בורחים לכיוון עין תינה ומחציתם חוסלו באש כוח העתודה. אך במקביל, נפתחה על הכוח אש מכיוון עין תינה ומצבו החמיר.

סגן עמוס שקיבל פיקוד על כוח העתודה לאחר פציעת מפקדו, ניסה אמנם לקדם מספר חיילים לעבר גדרות המוצב על מנת שיזרקו רימונים,

⁴⁶ ראו גם תיאורו של המ"מ הודי בר באתר חטיבת אלכסנדרוני: <http://www.alexandroni.co.il/PAGE22.asp>

אך ללא הצלחה. נעשה ניסיון נוסף להקל את הלחץ על הכוח על-ידי שליחת זחל"ם אליו, אך זה נתקע בדרך.

חילופי האש נמשכו 20-30 דקות ללא הכרעה. למרות זאת תרם כוח העתודה להכנעת מוצב תל הילאל בכך שהכריח את הלוחמים הסורים להילחם בו-זמנית הן לפנים והן לאחור. כוח העתודה הפך למעין רתק נוסף לפלוגה ג, והאש שרוכזה לעבר המוצב הסיחה את דעת הסורים מהתקפת פלוגה ג שניצלה את חילופי האש להתקדמות שקטה.

בזמן חילופי האש עם המוצב נוצרה אי-הבנה בכוח העתודה. מפקדו, סגן דוד שליט, הורה לאנשיו לשפר עמדות לאחור. פקודתו לא הובנה כראוי, ייתכן שמשום שגם הוא עצמו ירד מהרכס עקב פציעתו,⁴⁷ וחלק מאנשי הכוח ירדו חזרה לאשמורה, כאילו קיבלו פקודת נסיגה. לאחר החבירה עם אנשי פלוגה ג נאספו פצועי כוח העתודה אל היעד, שם טופלו ופונו לאחר מכן.

הסיוע שניתן לכיבוש תל הילאל כלל כשלושה גדודי ארטילריה שטווחו תחילה על-ידי חפ"ק הגדוד, ומאוחר יותר על-ידי קצין חי"ר מטווח. גדוד 402, שירה לעבר היעד, קיבל בשלב מסוים אש נ"ס כבדה שהצמידה את אנשיו לקרקע ומנעה מהגדוד לסייע לגדוד 33, אשר נותר לעיתים ללא ארטילריה מסייעת.

הטנקים של הגש"פ לא סייעו באופן ישיר לכיבוש שני המוצבים, אלא ירו בעיקר לעבר ג'לבינה. שיתוף פעיל של הטנקים בלחימה צמודה לכוחות נמנע, כאמור, משלוש סיבות: גשר הפקק לא היה עביר לרק"ם;

⁴⁷ ראו: עדות סגן עמוס ר', **נחשוני הגולן**, עמ' 15.

ציר גונן היה רחוק מדי ועדיין לא הובקע; ולא ניתן, בשלב זה, אישור להכנסת טנקים בציר גונן.

מח"ט 3 ביקש אישור מהאלוף לקידום הפלוגה מתל הילאל מזרחה לעבר הרכס הגבוה יותר, ממנו ספגה הפלוגה אש. אך בשלב זה לא ניתן האישור. פלוגה ג נאלצה אפוא לנהל קרב צליפות עם חיילים סורים שישבו ממזרח ומעל למוצב, ועם מוצב עין תינה.

בזמן בו נעה פלוגה ג לעבר תל הילאל, המתינה פלוגה ב באזור שדרת מע"ץ. לפלוגה היו שתי משימות צפויות: עתודה למקרה של הסתבכות בתל הילאל; וכיבוש אל-פג'אר שמעל לתל הילאל.

הפקודות שקיבל המ"פ היו חפוזות, ומכיוון שהמג"ד האיץ בו לצאת במהירות לדרכו, לא נותר בידו זמן לתדרך את חייליו ולפרט את משימותיהם. לאחר שהמ"פ, סרן יצחק פרידריך, השמיט רתק לאבטחת העלייה לכיוון דרך הפטרולים הסורית, ספג הכוח הפגזה.

לאחר שהמ"פ דיווח למג"ד על מקומו, היערכותו ותכנית ההתקפה שלו, הוא קיבל אישור לחציית הגבול. תכניתו הייתה לנוע דרך גשר אשמורה וצפונה, על דרך הפטרולים.

בעקבות ההפגזה הכבדה שירדה על הפלוגה ושכללה בעיקר אש מרגמות, הורה המג"ד למ"פ לנוע צפונה, על מנת לצאת מהשטח המוכה. לאחר ההיחלצות, נערכה פלוגה ב מחדש. המ"פ דיווח למג"ד על מקומו, וביקש אישור לנוע בעקבותיה של פלוגה ג לעבר תל הילאל. תשובת המג"ד הייתה חריפה: "החמצת המלחמה! אין לך מה לעשות יותר ואתה יכול להישאר שם". המ"פ עמד על דעתו, בבקשו משימה חדשה, ואז קיבל

מהמג"ד פקודה: לנוע לאזור דרדרה הערבית שם הלך מצב הכוח והחמיר.

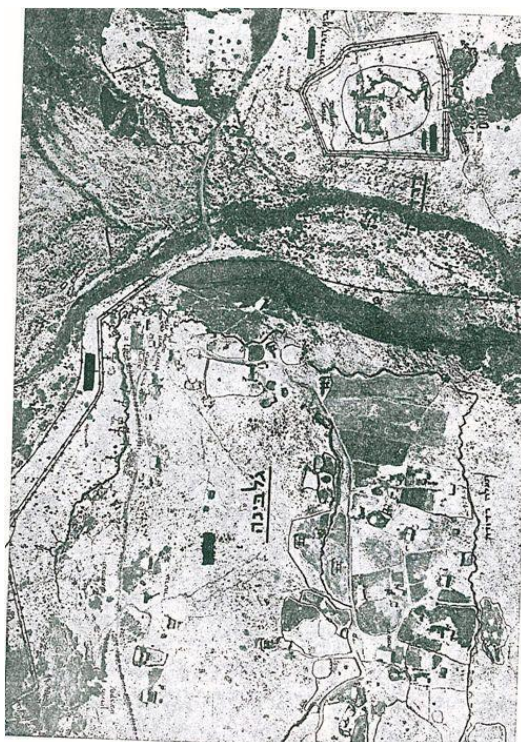
מאשמורה עלתה פלוגה ב מזרח, כשהוראת המ"פ היא לנוע במהירות רבה. משום מה התמהמה חלק מהפלוגה בתחילת הדרך ומטח מרגמות נוסף שירד על הפלוגה הרג שני חיילים ופצע אחרים.

כיבוש דרדרה, כזכור, בוצע בקלות יחסית, אך עיקר הקרב החל עם עליית כוח פלוגה ד לכתף שמעל המוצב. דרדרה הייתה נמוכה מהכתף שנמצאה ממזרח לה, ולא היה טעם להישאר במוצב הנחות מבחינה טקטית. בנוסף, ההעפלה לכתף דרדרה יצרה נחיתות טקטית גם למול מוצב ג'לבינה שטרם נכבש.

פלוגה ד נערכה, כאמור, להגנה היקפית ואז החלה נצלפת ממספר כיוונים: מג'לבינה מדרום, מכיוון דאבורה שבמזרח, והן מהרכס שמצפון ומצפון-מזרח אליו. הכוח לא זיהה בבירור את מקורות האש הנורית לעברו, וחשב שכולה באה מכיוון ג'לבינה. לפי פקודת המ"פ החל להתנהל קרב ירי עם ג'לבינה, אך ניתנה פקודה לחסוך בתחמושת ולירות רק לעבר מטרות ברורות.

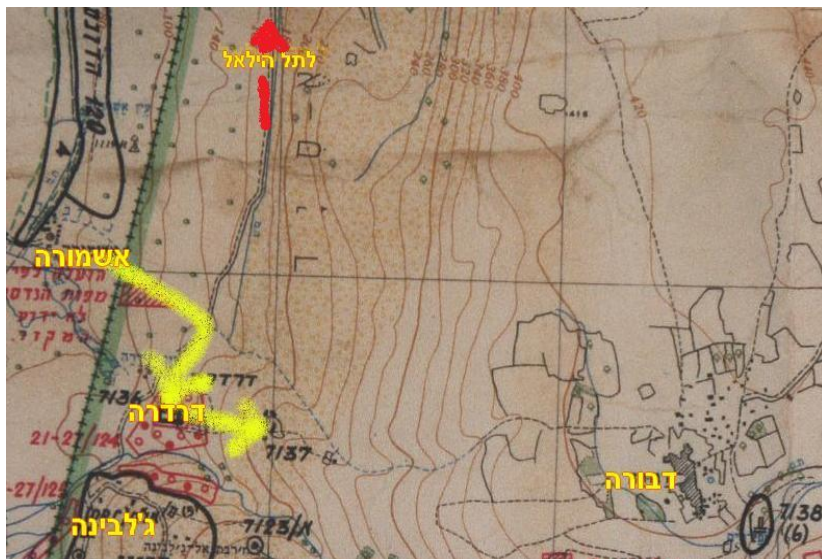
אש האויב הייתה יעילה, וחיילי הפלוגה לא זיהו את מקורותיה מכיוון שבאה בעת ובעונה אחת ממספר כיוונים. במקביל לקרב על כתף דרדרה, היה הקרב על תל הילאל בעיצומו, והסיוע תלול המסלול הופנה לטובת התקפת פלוגה ג. דבר שהותיר בשלב זה את הכוח בכתף דרדרה ללא סיוע ארטילרי.

איור 5 - תצ"א של דרדרה וג'לבנה (מקור: אתר נעמוש)

פלוגה ד הייתה ערוכה באופן הבא: שתי מחלקות כלפי מזרח, מחשש להתקפת-נגד, מחלקה אחת לכיוון צפון, ואחת ערוכה לדרום. מ"פ ד פנה אל המג"ד ושאל: האם יש כוונה לנוע לג'לבנה. תשובת המג"ד הייתה: שימתין במקומו וימשיך לצלוף לעבר היעדים.

איור 6 - תנועה פלוגה ד והסתבכותה בקרב על כתף דרדרה (מקור: אתר נעמוש)

בשלב זה, רוב נפגעי הפלוגה היו במחלקה שהייתה ערוכה אל מול ג'לבינה. זו הסיבה שהביאה את המ"פ למחשבה שהאש נורית אליו רק משם. אולם, כאשר ניסתה הפלוגה לשפר עמדות לכיוון זה בחסות עשן ואש, חשפה עצמה לאש מכיוון מזרח וצפון. אז החל המ"פ להבין את הכיוונים שמהם נורית אליו האש.

בחסות העשן והירי, חולצו מספר פצועים. המ"פ שרצה למנוע את דילולו של הכוח, הורה לאנשיו שלא להוריד לעמק פצועים באלונקות, והתיר רק לפצועים שיכלו לנוע בכוחות עצמם או בעזרת מלווה אחד לרדת למטה.

איור 7 - צילום [לכיוון צפון-מזרח] ממוצב ג'לבינה אל כתף דרדרה במרחק כ- 250 מטר. (מקור: אתר נעמוש)

בשלב זה נפצע הסמ"פ. החובש, מאיר דיין, שראה את הסמ"פ מוטל פצוע בשטח חשוף, זינק לשטח הפתוח ומוכה האש, גרר את הסמ"פ למחסה והחל בחבישתו. תוך כדי כך נפגע ונהרג.⁴⁸ מיד לאחריו נפצע גם המ"פ אשר ניגש לבדוק מצב סגנו. המ"פ העביר את הפיקוד למ"מ, יוסי פלץ, ופינה עצמו ברגל לאשמורה.⁴⁹

המג"ד שהבין שמצבה של הפלוגה חמור, עלה לכתף דרדרה שבכוונתו להבין את תמונת המצב בשטח, ועל מנת להכווין אש טנקים וארטילריה לעבר מקורות האש. בעקבות המג"ד עלה גם חלוץ פלוגה א בפיקודו של

⁴⁸ על מעשה זה ועל טיפולו בפצועים נוספים קודם לכן, הוענק לטוראי מאיר דיין ז"ל עיטור המופת. **אתר יזכור**

<http://www.izkor.gov.il/HalalItur.aspx?itur=1>
⁴⁹ לפי עדות מ"פ ג, דרדרה בידינו, **אתר נעמוש**, אוקטובר 2016.

סגן יקי רימון. המג"ד פקד על מ"פ א לתפוס את קו הרכס השולט על כתף דרדרה. אולם לאחר שבקשתו לכך מהמח"ט לא קיבלה אישור, התקפת פלוגה א בוטלה.⁵⁰

המג"ד התקדם עם חוליית הפיקוד והחל מנסה לאתר את עמדות האויב. אנשי החפ"ק הזהירו אותו שלא ירים את ראשו פן ייפגע, אולם אזהרה זו איחרה את המועד. כדור אויב פגע בו במצחו וחדר דרך הקסדה. המג"ד, סא"ל יצחק חלפון, פלט קריאת כאב ונפל הרג.⁵¹

בשלב זה, החל הפיקוד על הגדוד לעבור מיד אל יד, כאשר את הטון נותן בתחילה סמל המבצעים, חיים אבורביע, שהיה בחפ"ק עם המג"ד. הוא הורה למ"פ א לתפוס פיקוד, ובמקביל דיווח על מצב הגדוד לסמח"ט 3, סא"ל אפרים ריינר (שהיה מפקדו הקודם של גדוד 33). זה הורה דווקא למג"ד 181, סא"ל אברהם אלתרמן, לתפוס את הפיקוד על הגדוד, לעלות על כל גשרי אשמורה עם הטנקים ולפצח מטרות בג'לבינה.

העברת הפיקוד על הגדוד לא הייתה פשוטה וקלה. אנשי הגדוד לא הכירו את מג"ד 181, בעוד שיקי רימון, מ"פ א, שקיבל את הפיקוד על הגדוד החל לטווח ארטילריה לעבר האויב. הטיווח נעשה בצורה מסורבלת ואיטית, אם כי בסיכומו של דבר היה יעיל. המ"מ, יוסי פלץ, שקיבל את הפיקוד על פלוגה ד, תיקן את האש בשיטת קצין חי"ר מטווח, ויקי העביר לסמח"ט שהיה בקשר עם הארטילריה. לבסוף הושג גם קשר ישיר בין פלץ ובין הטנקים, ובסיועם הביא לשיתוף מקורות הצליפה.

⁵⁰ עדות רב"ט חיים א' [אבורביע], נחשוני הגולן, עמ' 24-25.

⁵¹ ראו גם: עדות חיים אבורביע סמל המבצעים של גדוד 33, "היינו בשר תותחים", אתר נעמוש, יוני 2014.

מג"ד 181 נכנס אף הוא לרשת וניסה לטווח בעצמו את האש. אנשי חפ"ק 33 אמרו לו שאם הוא רוצה לקחת את הפיקוד שיעלה אליהם למעלה, לכתף דרדרה, ויראה משם בדיוק את המצב.⁵² לאחר זמן עלה מג"ד 181 למעלה ונטל את הפיקוד לידי.

על קבלת הפיקוד על גדוד 33, סיפר מג"ד 181:

"ב-091500 עם מותו של המג"ד קיבלתי מהמח"ט שהיה באזור רוויה פקודה לקבל תחת פיקודי את גדוד 33. נסעתי לאשמורה ושם מצאתי חלק מגדוד 33 במצב של דמורליזציה וחוסר שליטה. הסמג"ד היה עם הדרגים מאחור. מפקדת הגדוד לא פעלה. בקשר היו צעקות של פצועים, היו הרוגים ומכות אש מכל הכיוונים".⁵³

מג"ד 181 השתלט על רשת הקשר ולפי ציון מטרות של מ"פ א, כיוון את ירי פלוגת הטנקים נ למקורות האש שהפריעו לגדוד 33. כמו כן ירו סוללת המרגמות דגם ד' של הגדוד ומקלעי 0.5 של הזחל"מים.

על מנת לאפשר לגדוד להתארגן, עשה סא"ל אלתרמן את הפעולות הבאות:

1. ג'ליבינה כוסתה בעשן מרגמות 81 מ"מ;
2. סמג"ד 33 נשלח כדי לארגן את הפלוגות מחדש, כשדגש הושם על ארגון פלוגת עתודה;

⁵² ראו גם: עדות חיים אבורביע סמל המבצעים של גדוד 33, "היינו בשר תותחים", אתר נעמוש, יוני 2014.

⁵³ סיפור מעשה גש"פ 181, עמ' 9.

3. מחלקת החבלה והסיור של גדוד 181 נשלחה בשעה 17:30

להביא תחמושת, מים ומזון לכוחות שהיו באזור הקרב ולהוריד

את פצועים שנותרו על הרכס.

ארגון הגדוד הסתיים בערך בשעה 19:00. בכתף דרדרה נהרגו ארבעה

מאנשי הגדוד, ונפצעו רבים. במהלך כל יום הלחימה נהרגו 21 חיילים

מגדוד 33, ונפצעו 54,36 תשעה מהם מאש ארטילריה סורית בדרך

לאשמורה ובמרחב חורשת מע"ץ-גשרי אשמורה.

כיבוש המרחב השולט על דרדרה, ואשר איים ופגע בחיילי גדוד 33, היה

רק שעות אחר כך. כיבוש ג'לבינה נעשה רק בלילה על-ידי גדוד 65

מחטיבת צנחני המילואים 80, בפיקודו של סא"ל לוי חופש. היעד טוהר

סמוך לעלות השחר של 10 ביוני, בשעה 04:00 בערך.⁵⁴

⁵⁴ דוח חטמ"ר 3, עמ' 26; על פינאי הנפגעים והטיפול בהם, ראו: דניאל נדב,

רפואה בשישה ימים, חיל הרפואה ומשרד הביטחון, 2007, עמ' 161-162;

לעדויות אנשי הגדוד, ראו: נחשוני הגולן, עדות סרן ברוך ז' [זיו] מ"פ

המפקדה, עמ' 19-20; ועדות הרופא הגדודי, עמ' 12-22.

⁵⁵ לפירוט קרבות גדוד 65, ראו: שמואלביץ, חטמ"ר 3, עמ' 39-45.

איור 8 - חפ"ק אלוף פיקוד הצפון

סיכום

בחרנו לתאר את הקרב הפחות מוכר על מוצבי הקו הראשון של הצבא הסורי ב-9 ביוני - דרדרה ותל הילאל - בידי יחידות מילואים שלא זכו לתהילה לה זכו יחידות אחרות במאפייני לחימה דומים. מהקרב ניתן ללמוד ולהפיק לקחים רבים, המצטרפים ללקחים אחרים שנלמדו מקרבות מלחמת ששת הימים.

כיבוש דרדרה ותל הילאל על-ידי גדוד 33, בפקוד סא"ל יצחק חלפון, הוא דוגמה לקרב חפוז של יציאה ממערכי הגנה להתקפה. בו הופגנו תכנון חפוז של הקרב והכנתו תוך כדי תנועה ומתן יוזמה למפקדים הכפופים; והובהרה חשיבותה של לוחמת היבשה כלוחמה רב-חילית, המנסה לשלב ככל הניתן את הרכיבים החיליים.

הכנות לקרב. "בהכנות למערכה תמיד התברר לי שהתוכניות הן חסרות ערך, אך מלאכת התכנון היא דבר שאי אפשר לוותר עליו".⁵⁶ אנשי הגדוד אמנם לא תכננו את כיבוש מוצבי דרדרה ותל הילאל, אולם הייתה להם היכרות עם השטח ומאפייניו. דוגמה לכך הוא האיגוף שתכנן בזמן קצר, וביצע מ"פ ג לכיבוש תל הילאל. בנוסף, הכוחות הכירו את מבנה המוצבים הסוריים ותו"ל ההגנה שלהם. המ"פים תכננו כיבוש מוצב סורי והכינו מראש את הכוחות. וכך כאשר שונו המוצבים המיועדים לכיבוש, היה קל יותר להתאים את התכנית על בסיס תכנון הכוחות המוקדם.

רציפות וניצול הצלחה הם חלק בלתי נפרד מהמשימה, במיוחד כאשר הכוח נתון תחת אש, ומקורות האש נמצאים בטווח ההתקפה. בתחילת

⁵⁶ דווייט אייזנהאואר, אתר ויקיציטוט.

הקרב דחף מג"ד 33 ללחימה ברציפות ולכיבוש במקביל של המוצבים. לשם כך דרבן את מפקדיו ושמר כוחות עתודה רבים. לאחר כיבוש תל הילאל וכתף דרדרה נעצר הגדוד. למרות כוונתו של המג"ד, בטרם נהרג, לכבוש את השטחים השולטים על קו דרדרה-תל הילאל, לא נעשה הדבר משום שלא ניתן אישור מח"ט 3 לכך.

סיוע – לחימת גדוד 33 על היעד הייתה לחימת חי"ר בלבד. **הטנקים** הגם שסייעו מרחוק לפיצוח יעדים ופגיעה בטנקי האויב, לא יכלו לסייע בלחימה על היעד, כפי שמחייבת התורה⁵⁷ (בגלל גשר הפקק הפגוע). מבחינת **סיוע תלול מסלול**, עמדו לרשות הגדוד מרגמות ה-81 מ"מ שלו וסיוע ארטילרי של גדוד 402. הצבת המרגמות הגדודיות התעכבה והתקדמות הכוחות הייתה לפני הפתיחה באש, אולם בהמשך נורו כ-300 פצצות מרגמה. האש תלולת המסלול הופעלה בצמידות רבה לכוחות, דבר שסייע בכיבוש. **סיוע התקפי של מטוסים**, לא היה על יעדי הגדוד בזמן הקרב. מבדיקת גיחות לסיוע אוויר-קרקע עולה כי עיקר הגיחות בזמן הקרב היו על סוללות ארטילריה, מרגמות ונ"מ בעומק הגזרה. תרומת התקיפות לקרב חשובה, אולם בשלבים הראשונים של הקרב לא השפיעו על האש הסורית. **היכרות של המפקדים** בכל הדרגות **עם טכניקות הסיוע ושיתוף הפעולה** היא חיונית, שכן בקרב זה נפגעו חלק מהמפקדים הבכירים והוחלפו על-ידי אחרים (לדוגמה בפלוגה ד). ניתן ללמוד זאת, בקרב זה, מניסיונות הכוונת הטנקים והארטילריה בשיטת קצין חי"ר מטווח על ידי מפקדי פלוגה ד.

נפגעים – ארטילריית אויב - תותחים ומרגמות - היא שגבתה את המחיר הגבוה ביותר מהגדוד. עיקר הנפגעים היו **בתנועה לשטחי**

⁵⁷ המטה הכללי, **תורת הקרב**, כרך א, עמ' 76-77.

ההיערכות ובהם עצמם. שטחים אלה נשלטו באופן מוחלט בתצפית ובאש מהצד הסורי שניצל זאת היטב. גם עמדות המרגמות והארטילריה של צה"ל ספגו אש נ"ס, דבר שגרם לנפגעים והפריע לסיוע הצמוד לכוחות המסתערים.

מקורות

אתר הגבורה.

אתר יזכור.

אתר נעמוש.

גולן שמעון, **מלחמה בשלוש חזיתות**, מערכות, 2007.

המאירי יחזקאל, **משני עברי הרמה**, א. לויין-אפשטיין, 1970.

המחלקה להיסטוריה, **המערכה בזירה הסורית**, 1974.

המחלקה להיסטוריה, **מלחמת ששת הימים – דו"ח ביניים, כרך 13 – הזירה הסורית**, אוגוסט 1969.

המטה הכללי, **תורת הקרב**, 1964 ;

הראל יהודה, **אל מול הגולן**, מסדה, 1967 (מהדורה שלישית) ;

ישראלי עמיהוד (עורך), **נחשוני הגולן**, אוקטובר 1967 ;

מייזל מתתיהו, **המערכה על הגולן יוני 1967**, מערכות, 2001 ;

נדב דניאל, **רפואה בשישה ימים**, חיל הרפואה ומשרד הביטחון, 2007 ;

שמואלביץ אבנר, **חטיבת מרחב 3 במלחמה**, המחלקה להיסטוריה, פברואר-מארס 1968.